

Program de optimizare personală în lucrul cu agresorii sexuali

Mioara Lăcrămioara PARASCHIV¹

 RACTICĂ
REVISTA DE PENITENCIARĂ

Revista de Practică Penitenciară
Nr. 2/2019; pp. 47-53
Administrația Națională a
Penitenciarelor
Universitatea din București
Facultatea de Sociologie și
Asistență Socială

Abstract

Realizarea unui model formativ, care să integreze cele două teorii cognitiv-comportamentală și experiențială, va aduce un plus de valoare și noutate, ajutând, astfel, la crearea unui program integrat de optimizare psiho-comportamentală, destinat agresorilor sexuali, prin îmbinarea tehnicilor cognitiv-comportamentale cu efecte limitate în timp, cu cele de restructurare profund emoțională, cu efecte pe termen lung.

Combinarea celor două teorii vine în sprijinul beneficiarilor programului formativ de grup, ce îmbină tehnici cognitiv-comportamentale și experiențiale, raportându-se la gradul fiecăruia de înțelegere, de conștientizare, integrare emoțională și schimbare comportamentală, prin accesarea afectelor reprimite în istoria lor de viață traumatizantă, într-o manieră ludică, și prin posibilitatea exprimării sentimentelor și emoțiilor beneficiarilor grupului de optimizare psiho-comportamentală.

Având în vedere că programul de față va fi dezvoltat prin combinarea creativă a teoriilor cognitiv-comportamentale și experiențiale, putem aprecia că, acesta va contribui semnificativ la cunoaștere. Până în prezent, programele aplicate infractorilor sexuali au fost realizate doar pe baza teoriilor cognitiv-comportamentale.

Inovația va consta în a lucra cognitiv-comportamental, în vederea înțelegerii comportamentului infracțional adoptat, a gândurilor, a controlului asupra acestora, dar și experiențial, prin realizarea unei genograme, a unei istorii a comportamentului infracțional transgenerațional, a trăirii emoției „aici și acum”, a identificării evenimentelor și trăirilor ce au stat la baza devenirii lor, a identificării nevoilor și resurselor personale, în vederea scăderii riscului de recidivă. Se va demonstra utilitatea realizării unui program bazat pe îmbinarea a două teorii cognitiv-comportamentală și experiențială și eficiența acestui nou model în lucrul cu agresorii sexuali, fiind un plus în lucru cu persoanele ce au comis infracțiuni. Consider că acest program este un prim modul, fiind nevoie de participarea și la un al doilea modul, care să fie centrat pe lucrul cu fapta comisă și pe sentimentele față de victimă.

Developing a formative model that integrates the two theories cognitive - behavioral and experiential, brings an added value and novelty, thus helping to create an integrated psycho-behavioral optimization program for sexual offenders by combining cognitive-behavioral techniques with limited effects in time with those of emotional restructuring for long-term effects.

The combination of the two theories comes to support the beneficiaries of the training program group. That approach combines cognitive-behavioral and experiential techniques, relating to the degree of understanding, awareness, emotional integration and behavioral change, by accessing repressed feelings in their traumatic life history in a playful manner and

¹ Master, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.

by the possibility of expressing the feelings and emotions of the beneficiaries of the psycho-behavioral optimization group.

Taking into account that this program will be developed by the creative combination of cognitive-behavioral and experiential theories, we can appreciate that it will significantly contribute to a better understanding of sexual offenders behavior. So far, the programs applied to sexual offenders have been performed only on the basis of the cognitive-behavioral theories.

Innovation will consist in applying the cognitive-behavioral and experiential theories, together in order to understand the adopted criminal behavior, the thoughts and the level of control upon them, and also through developing a genogram, a history of the transgenerational criminal behavior, of emotional involvement „here and now”, of identifying events and feelings which are based on their becoming, of needs identification and personal resources in order to reduce the risk of relapse. It will be demonstrated the usefulness of the implementation of the program based on the combination of two cognitive - behavioral and the experiential theories and the effectiveness of this new model in working with sexual offenders, that will represent an advantage in working with people who committed crimes. I believe that this program is a first module and it is also required to take part in a second module that should be centered on the criminal act and on the feelings towards the victim.

Cuvinte cheie: AGRESORI SEXUALI, PROGRAM.

Introducere

Prezentul program este destinat psihologilor din mediul penitenciar și consilierilor de probațiune din cadrul serviciilor de probațiune. Programul își propune să abordeze comportamentul persoanelor condamnate pentru comiterea de infracțiuni contra libertății și integrității sexuale aflate, atât în detenție, cât și în evidența serviciilor de probațiune, în vederea cunoașterii cauzelor comiterii infracțiunii, a mediului de viață, a rolurilor deținute în cadrul familiei, a identificării semnificației faptei comise în istoria de viață, cu scopul optimizării și schimbării comportamentului pentru o reintegrare optimă în comunitate și familie, scăzând astfel riscul de recidivă.

Programul este structurat în trei părți principale: o parte teoretică, una practică (structurată sub formă de ședințe și exerciții) și o parte constituită din anexe.

În partea teoretică sunt trecute în revistă cele mai importante aspecte ale literaturii de specialitate privind sexualitatea și agresiunile sexuale, programele destinate agresorilor sexuali aplicate până în prezent și principii ale teoriei cognitiv-comportamentală și experiențială. Structura părții teoretice a fost astfel construită încât să ofere informații de bază, esențiale în abordarea practică în lucrul cu agresorii sexuali.

Partea practică conține un program de optimizare comportamentală, special adaptat specificului și nevoilor agresorilor sexuali, format din 13 ședințe de lucru o ședință având dedicat un timp de 2 ore. Ședințele sunt prezentate în detaliu, având explicații pentru fiecare exercițiu propus. Prin program sunt abordate, într-o manieră structurată și comprehensivă, tehnicile cognitiv-comportamentale și experiențiale, în vederea autocunoașterii, restructurării cognitive și adoptării unui comportament conform normelor legale și sociale. Astfel, se prezintă într-o manieră practică tehnici de lucru cognitiv-comportamentale și experiențiale, importante în intervenția de specialitate ce are drept obiectiv optimizarea comportamentală.

În Anexe sunt propuse materiale informative, fișe de lucru, astfel încât, psihologii și consilierii de probațiune să poată utiliza modalități ce le sunt familiare, în funcție de specializări, în optimizarea comportamentului participanților la program.

Scopul general al programului este optimizarea capacității de autocunoaștere, comunicare și relaționare a persoanelor private de libertate și a celor aflate în evidența

serviciilor de probațiune, ce au comis infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, care să le faciliteze o mai bună asumare și manifestare a identității psihosexuale conform normelor sociale și legale.

Obiectivele programului:

- dezvoltarea abilităților de comunicare verbală și nonverbală și conștientizarea importanței ei pentru o relaționare optimă cu ceilalți;
- identificarea factorilor (modelele parentale, istoria de viață, climatul familial, relația părinte-copil) și a experiențelor ce au determinat formarea propriei identități psihosexuale;
- conștientizarea importanței trecutului și a influenței acestuia asupra traiectoriei propriei vieți;
- asumarea propriei identități psihosexuale în vederea optimizării relațiilor și a comportamentelor manifestate.

Programul se desfășoară în grup. Numărul este de 8-12 persoane aflate în evidența serviciilor de probațiune, fiind pilotat, în prezent, în cadrul unui serviciu de probațiune, cu un grup format din opt persoane.

În constituirea grupului se va ține cont de fapta comisă (contra libertății și integrității sexuale). La cazurile cu diagnostic psihiatric este necesar consult de specialitate cu recomandarea medicului pentru intervenția de grup, ce va merge în paralel cu intervenția psihologică individuală și cu respectarea prescripțiilor medicale. Se va avea în vedere ca persoanele selectate să mai aibă până la finalizarea termenului de supraveghere cel puțin cinci luni.

Evaluarea inițială pentru includerea în program se realizează prin aplicarea chestionarului „Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale”, instrument propriu de autoevaluare.

Evaluarea finală vizează identificarea schimbărilor semnificative la nivel psihocomportamental, consecutive participării la program, prin evaluarea activității participanților și prin intermediul chestionarului de autoevaluare aplicat la finalul programului.

Monitorizarea se va realiza pe întreg parcursul desfășurării programului, cu înregistrarea comportamentelor manifestate de participanți raportate la ei și la ceilalți (membrii familiei, persoane aflate în evidența serviciilor de probațiune, consilieri de probațiune).

Agresiunile sexuale fac parte din acțiunile incluse în comportamentul considerat deviant, deoarece contravine normelor admise de societate, prin sentimentul de frică pe care îl induc și a caracterului violent pe care îl au.

În literatura de specialitate se dorește definirea comportamentului deviant prin separarea termenului de boală psihică și definirea devianței prin raportarea la normalitate, fiind considerată o abatere de la normalitate. Fiind o multitudine de încercări și definiții ale devianței se poate concluziona că, devianța reprezintă rezultatul acțiunilor modelelor negative asupra persoanei, ce a învățat astfel prin interiorizarea lor, modele împotriva valorilor și normelor societății.

Definirea agresiunii înaintea ideea că un comportament de violență, de rănire, care, conform teoriilor biologice și psihologice spune că suntem violenți de la natură – context în care socializarea devine insuficientă pentru educare, trebuind să fim recompensați pentru comportamentul bun și sancționați pentru cel rău. Poate nu așa cum ne așteptam, cele mai multe teorii sociologice nu au o bază biologică, sau, psihologică, având ca punct de pornire relațiile individului cu mediul, și, considerând că, manifestarea comportamentului agresiv apare în momentul în care persoana dorește să întreprindă o acțiune și este împiedicat, acțiune ce determină o frustrare și astfel acesta devine agresiv (Scripcaru și alții, 2002).

Definirea agresiunii din perspectiva teoriei învățării implică un comportament învățat, un rezultat al societății și al unui control social reușit, comportament ce se manifestă conform normelor sociale, învățat pentru a obține aprobarea și confirmarea celor din jur. Nu întotdeauna frustrarea produce agresiune, ea poate determina și un comportament represiv. Agresivitatea poate să mai apară ca formă de manifestare a unui grup ce a fost condus în mod autoritar și care este lăsat liber, iar acest lucru face ca membrii să manifeste unul împotriva celuilalt agresiuni, ca un mod de descărcare. Se face referire la agresiunea secundară ce are origini în sociologie și anume că este comportamentul determinat de neadaptarea la reguli sociale, a persoanelor ce aparțin unor culturi delictuale, având un model de educație negativ. Se consideră că, se poate, renunța sau, anula manifestarea comportamentului agresiv, dacă are loc o dirijare pozitivă a comportamentului, frustrarea și energiile negative sunt consumate prin practicarea unui sport nedistructiv, sau, pentru formele grave se recurge la tratament. Manifestarea agresivității poate să fie individuală sau colectivă, determinată în special în societățile bazate pe concurență, pe existența barierelor sociale, a nedreptăților și frustrărilor. (Scripcaru și alții, 2002).

În urma cercetărilor realizate, așa cum reiese din lucrarea „Descifrarea comportamentului uman” a lui Hans Eysenck și Michael Eysenck (Eysenck & Eysenck, 1998) se concluzionează că există o legătură între prezentarea materialelor privind actele sexuale violente, pornografia și influențează comiterea de agresiuni sexuale, precum și că tipul de personalitate, psihotism într-un grad ridicat determină comiterea de agresiuni sexuale. Este demonstrată științific legătura dintre cei care au comis violuri și tipul de personalitate cu nivel ridicat de psihotism și schizofrenie. Autorii sunt adepții libertății de exprimare a presei, televiziunilor, nu însă a libertinajului cu privire la manifestarea comportamentală.

Cercetările științifice realizate pentru a stabili legătura dintre mass-media și apariția devianței în cultura americană relevă o legătură între cele două, prin aceea că mass-media, în special televiziunile, mediatizează violența, comportamentul infracțional și face astfel ca violența să pară nesemnificativă prin manifestarea ei, devalorizând știința, literatura, arta. Fapt valabil și între vizionarea materialelor pornografice și trecerea la actele de violență sexuală. Trecerea la acțiune este favorizată de imitație, în special, în cazul imitației scenelor pornografice, modelând comportamentul infracțional, în funcție de conținutul filmelor (Eysenck & Eysenck, 1998).

Devianța poate să fie rezultatul combinării factorilor socio-culturali, situaționali și a celor ce țin de individ, de individualitate. O soluție pentru reducerea apariției comportamentului deviant în urma urbanizării și fenomenelor specifice acesteia (divorț, șomaj, uniformizare, lipsa relațiilor personale) ar putea să fie constituită de educație și cultură, dacă luăm în considerare, că, din punct de vedere antropologic, omul este reprezentat de natură și cultură și, astfel, se poate obține transformarea comportamentului specific speciei, adică unul bazat pe natural, pe lipsa reflecției și reacțional într-unul specific omului, adică bazat pe reflecție, ce poate să fie anticipat și bazat pe structuri.

Devianța este situată întotdeauna acolo unde se intersectează factorii ce țin de individualitate cu cei sociali. Merton pretindea că „devianța devine o reacție normală de comportament în condiții sociale anormale” (Scripcaru și alții, 2002) iar Haward afirma că „Nivelul de civilizație atins de o societate este cel mai bine ilustrat de locul pe care femeia îl ocupă în societatea respectivă, de grija pe care acea societate o acordă copilului, încă de la naștere” (Predescu, 1989).

Concluzii

În urma studierii programelor destinate agresorilor sexuali s-a constatat că, un factor de influență în aplicarea cu succes a programului și a eficientizării acestuia este cel care livrează programul, relația creată cu beneficiarii, precum și durata derulării programelor, dacă sesiunile se derulează individual, sau în grup. În analizele inițiale, când s-a evaluat eficiența programelor nu s-au luat în considerare persoanele care au refuzat participarea, sau au abandonat programele, dar chiar și așa este clar stabilit și din punct de vedere statistic, faptul că, participanții la programe au o rată de recidivă mai mică, decât restul. Evaluarea eficacității tratamentului este extrem de dificilă, având în vedere problemele în măsurarea eficienței tratamentului în sine, neexistând un consens în definirea criteriului de recidivă, numărul mic al eșantioanelor cărora le sunt aplicate programele din punct de vedere statistic, discrepanțele dintre ratele de condamnare și agresiunile nedeclarate, defectele metodologice ale acestora.

Când tema dezbaterii se referă la eficacitatea tratamentului destinat agresorilor sexuali, dacă acesta funcționează, care sunt factorii ce ar putea să influențeze eficacitatea, este o temă ce are mai multe aspecte, însă, lipsa de consens se pare că provine din dificultatea de a evalua și măsura eficacitatea tratamentului asupra agresorilor sexuali.

Chiar dacă sunt dificultăți în a măsura eficiența acestor programe destinate agresorilor sexuali, opinii diferite cu privire la modul de repartizare a infractorilor în vederea participării la tratament și multe probleme de soluționat și răspunsuri de găsit, eficiența acestor programe asupra celor care participă și dorința de a evolua și îmbunătăți programele este evidentă și demonstrată în analizele realizate.

La baza terapiei cognitiv-comportamentale stă principiul conform căruia felul în care un individ se comportă este determinat de contextele imediate și de modul în care acesta le interpretează, acest tip de terapie îmbinând atât din punct de vedere teoretic și metodologic terapia comportamentală cu cea cognitivă. Are aplicabilitate atât în situații de patologie cât și de sănătate, caracterul acestei terapii este atât clinic și are în vedere tratarea bolilor, dar și educațional, de prevenire prin optimizarea personală, de promovare a sănătății.

Conform terapiei comportamentale modul în care reacționează organismul nostru este reprezentat de comportamente, iar a terapiei cognitive gândurile pe care le avem ne determină stările, tot ceea ce simțim, și uneori, chiar și reacțiile corpului.

Psihoterapia experiențială tinde mai mult spre a oferi o deschidere spre perfecționare omului, decât doar spre a înlătura simptomele, astfel încât, să își poată descoperi propriile emoții, individualitatea și modul în care aceasta este reflectată în corpul său fizic. Scopul este să poată deveni conștient atât de semnificația pe care o are lumea sa internă și externă și de faptul că este capabil să o construiască. Lucrurile care sunt importante în acest tip de orientare sunt originalitatea, autenticitatea ființei umane, fuzionarea corpului cu mintea și spiritul omului și faptul că, persoana poate decide singură, este autodeterminată, creativă.

Psihoterapia Experiențială a Unificării - structurată ca o metodă originală de lucru, autor fiind profesor Iolanda Mitrofan, în același timp membru fondator al Societății Române de Psihoterapie Experiențială Română și al Institutului S.P.E.R.. Psihoterapia Experiențială a Unificării, sau, Terapia Unificării (numele sub care apare în publicații), este o metodă de psihoterapie, consiliere, dezvoltare personală experiențială individuală și de grup, o metodă de lucru românească. Elaborarea, dezvoltarea, validarea, implementarea, publicarea și comunicarea științifică fiind deja realizate se poate afirma că, este o metodă de lucru holistică, care se centrează pe analiza de simbol, a dezvoltării personale, pe autoschimbare prin intermediul utilizării exercițiilor autoprovoacatoare, a improvizației, a metodelor creatoare. Metoda are un suport arteterapeutic și expresiv în acest tip de terapie considerându-se că soluția, cheia conștientizării este experiența (Mitrofan, I., 1999).

Bibliografie

- Angel, E. (2009). *Adolescentul-sex-rol și dezvoltare personală*. București: Editura SPER.
- Bonta, J., Andrews, D.A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. Online, disponibil pe <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rsk-nd-rspnsvty/index-en.aspx>.
- Ciuhan-Cucu, G. (2006). *Eficiența psihoterapiei experiențiale la copilul hiperkinetic*. București: Editura SPER.
- David, D. (2006). *Psihologie clinică și psihoterapie*. Iași: Editura Polirom.
- Davies, J.M., Frawley, M.G. (2017). *Terapia supraviețuitoarelor adulte ale abuzurilor sexuale din copilărie*. București: Editura Trei.
- Durnescu, I. *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere*. Craiova: Editura THEMIS.
- Durnescu, I., Lewis, S., McNeill, F., Raynor, P., Vanstone, M. (2009). *Reducerea riscului de recidivă*. București: Editura Lumina Lex.
- Elkaim, M. (2007). *Ce psihoterapie să alegem?* București: Editura Trei.
- Enăchescu, C. (2003). *Tratat de psihanaliză și psihoterapie*. Iași: Editura Polirom.
- Eysenck, H., Eysenck, M. (1998). *Descifrarea comportamentului uman*. București: Editura Teora.
- Friedberg, D.R., McClure, J.M., Garcia, J.H. (2013). *Tehnici de terapie cognitivă pentru copii și adolescenți. Instrumente pentru optimizarea practicii clinice*. Cluj-Napoca: Editura ASCR.
- Goglează, D. (2002). *Psihoterapia ca relație a schimbării individuale*. Iași: Editura Polirom.
- Holdevici, I. (1998). *Elemente de psihoterapie*. București: Editura All.
- Holdevici, I., Neacșu, V. (2006). *Consilierea psihologică și psihoterapie în situațiile de criză*. București: Editura Dual Tech.
- Ionescu, G. (1999). *Tratat de psihologie medicală și psihoterapie*. București: Editura ASKLEPIOS.
- Joyce, P., Sills, C. (2010). *Psihoterapie și consiliere gestalt*. București: Editura Herald.
- Marc, G (2015) *Abuzul la copii, diagnoză și intervenție terapeutică*. București: Editura SPER.
- Marshall, W.L. (2013). *Treatment Of Sexual Offenders And Its Effects*. Online, disponibil pe http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No72/No72_12VE_Marshall.pdf.
- W.L. McGuire, J. (2003). *Effect Sizes in the Treatment of Sexual Offenders*. Online, disponibil pe <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0306624X03256663>.
- Mecu, M.C. (2016). *Drumuri de vindecare, tehnici și „tipsuri”, psihoterapeutice*. București: Editura SPER.
- Mitrofan, I. (1999). *Psihoterapia experiențială*. București: Editura INFO MEDICA.
- Mitrofan, I., coord. (2005). *Orientarea experiențială în psihoterapie*. București: Editura SPER.
- Mitrofan, I., Stoica, D.C. (2005). *Analiza transgenerațională în terapia unificării*. București: Editura SPER.
- Mitrofan, I., Vasile, D. (2001). *Terapii de familie*. București: Editura SPER.
- Mitrofan, I., Buzducea, D. (1999). *Psihologia pierderii și terapia durerii*. București: Editura Albedo.

- Moreau, A. (2005). *Viața mea aici și acum*. București: Editura Trei.
- Nedelcea, C. (2002). *Introducere în programare neuro-lingvistică*. București: Editura SPER.
- Pelissier, B. (2007). *Treatment Retention in a Prison-based Residential Sex Offender Treatment Program*. Online, disponibil pe <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0886260507308888>.
- Predescu, V. (1989). *Psichiatrie*, VOL. I, București: Editura Medicală.
- Rank, O. (2010). *Psihologia și sufletul*. București: Editura Herald.
- Reitzel, L.R., Carbonell, J. L. (2005). *The Effectiveness of Sexual Offender Treatment for Juveniles as Measured by Recidivism: A Meta-Analysis*. Online, disponibil pe <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17136623>.
- Scripcaru, G., Boișteanu, P., Astărăstoae, V., Chirița, V. (2002). *Psichiatrie medico-legală*. Iași: Editura Polirom.
- Stan, S.R., coord. Mitrofan, I. (2012). *Metaforă, autotransformare și dezvoltare personală în grup-o abordare experiențial-unificatoare*. București: Editura SPER.
- Wills, F. (2012). *Psihoterapie & consiliere cognitiv comportamentală*. București: Editura Herlad.
- Yalom, I.D., Leszcz, M. (2008). *Tratat de psihoterapie de grup. Teorie și practică*. București: Editura Trei.